

Maatschappelijke weerstand: Een issue voor terreinbeheerders in de keuze om houtige biomassa te oogsten?

Robert Jan Fontein & Wiebren Kuindersma

1. Inleiding

In het werkprogramma 'Nieuwe energie voor het klimaat: schoon en zuinig' kondigde het toenmalige kabinet in 2007 aan dat het wil inzetten op 30% CO₂-reductie in 2020 (ten opzichte 1990) en op 20% duurzame energie in 2020. Meer energie uit biomassa wordt gezien als een belangrijke manier om deze doelstellingen te halen. Om aan deze doelstelling bij te dragen hebben in 2008 de rijksoverheid (LNV, VROM, EZ en Financiën) en diverse organisaties uit de groene sector de afspraak gemaakt om in 2020 in totaal 200 petajoule (PJ) duurzame energie uit biomassa te produceren. Hiervan zou 32 PJ moeten komen uit de houtoogst uit de bossector. Deze (extra) houtoogst zou volgens het ministerie van LNV¹ ook goed zijn voor de natuurwaarden in het bos en de multifunctionaliteit van het bos.

Eind 2010 blijft de houtoogst voor biomassadoeleinden achter bij de doelstelling. De oorzaak lijkt niet te liggen in het biomassapotentieel van het Nederlandse bos. De huidige houtoogst uit bos en landschap is 1,6 miljoen m³ per jaar, terwijl een (duurzame) houtoogst van 2.1 miljoen m³ per jaar theoretisch mogelijk is. Dat betekent dat er ongeveer 0.5 miljoen m³ per jaar extra geoogst zou kunnen worden. Hiervan kan naar schatting 0.2 miljoen m³ per jaar gebruikt worden voor energiewinning uit biomassa, waarmee 1.8 PJ extra opgewerkt kan worden (Kuiper & de Lint, 2008). Spijker et al (2007) geven aan dit onder meer bereikt kan worden door het oogsten van tak- en top hout uit bossen. Momenteel blijft dit in de bossen achter.

Ook de werkgroep biomassa uit bos, natuur en landschap, opgericht om uitvoering te geven aan het gesloten convenant, signaleert het genoemde probleem dat er te weinig hout in bossen wordt geoogst voor biomassadoeleinden. Binnen de werkgroep bestaat discussie over de mogelijke oorzaken en oplossingen voor dit probleem. Één van de mogelijke knelpunten is dat het verzet van burgers tegen houtoogst in het algemeen, de keuze van de terreinbeheerder om te oogsten beïnvloeden. Het is de vraag of dit algemene probleem ook een verklaring is voor de beperkte houtoogst voor biomassa. Om deze vraag te beantwoorden heeft Alterra Wageningen UR een inventariserend onderzoek uitgevoerd onder zes terreinbeheerders. In dit onderzoek is naast de bovengenoemde vraag ook aandacht besteed aan mogelijke andere oorzaken voor de achterblijvende biomassa oogst en mogelijke maatregelen om dit te verhogen. Het doel van het onderzoek is dan ook:

“ ... te inventariseren in hoeverre maatschappelijke weerstand tegen houtoogst voor biomassa een bepalende factor is bij het achterblijven bij de doelstellingen, eventueel alternatieve verklaringen te inventariseren en mogelijke maatregelen in beeld te brengen”.

¹ Door het kabinet Rutte-Verhagen is het ministerie van LNV samengevoegd met Economische Zaken en heet nu Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I)

De inventarisatie kan uiteindelijk als input dienen voor een actieprogramma gericht op het verhogen van het oogsten van houtige biomassa.

In het onderzoek lag de focus op terreinbeheerders. De gedachte was dat zij het beste zicht hebben op de mogelijke oorzaken van een achterblijvende oogst van houtige biomassa. We hebben gekozen voor een kwalitatief onderzoek met behulp van interviews. Het voordeel van deze methode is (bv. ten opzichte van een schriftelijke enquête) dat meer diepgaande inzichten kunnen worden verkregen over de argumenten en inzichten van de geïnterviewden. Het nadeel is dat het aantal respondenten relatief beperkt is. Hierdoor kunnen we alleen spreken van een inventariserend onderzoek. Toch denken we dat we met dit onderzoek een goed antwoord kunnen geven op de gestelde vragen. Redenen hiervoor zijn: (1) de strategische selectie van sleutelfiguren. Deze zijn zorgvuldig en in overleg met andere deskundigen op het gebied van biomassa en bosbeheer, geselecteerd op hun kennis van het onderwerp en hun kennis van het netwerk van terreinbeheerders. (2) De check van de resultaten bij de werkgroep in een bijeenkomst. Naast interviews heeft er een beperkte literatuurstudie plaats gevonden.

Uiteindelijk is gesproken met terreinbeheerders vanuit Staatsbosbeheer, Geldersch Landschap, Brabants Landschap, Limburgs landschap. Daarnaast is gesproken met een vertegenwoordiger van de Unie van Bosgroepen (zie bijlage 1). Hierdoor zijn de meningen van zowel de particuliere boseigenaren als van de terreinbeherende natuurorganisaties in het onderzoek betrokken. Wellicht zijn de meningen van gemeentelijke boseigenaren, kopers van biomassa en organisaties van landschapsbeheer minder aan bod gekomen in dit onderzoek. Gezien de beperkte tijd is gekozen voor een focus op sleutelfiguren van beherende organisaties. De analyse is nadrukkelijk gebaseerd op de meningen van de respondenten. Dat betekent dat argumenten die gebruikt worden door terreinbeheerders niet perse feitelijk juist hoeven te zijn. Het gaat om de perceptie.

De opbouw van de notitie is als volgt. In paragraaf 2 analyseren we of maatschappelijke weerstand tegen houtoogst van invloed is op de keuze van terreinbeheerders om ook houtige biomassa die daarbij vrijkomt beschikbaar te maken. Paragraaf 3 gaat in op de andere argumenten van terreinbeheerders die een mogelijke verklaring bieden voor de achterblijvende houtoogst voor biomassa. Paragraaf 4 bevat enkele mogelijke oplossingen zoals die zijn aangedragen door de respondenten om de oogst van houtige biomassa te verhogen. Paragraaf 5 beschrijft de algemene conclusies. We eindigen in paragraaf 6 met een reflectie en discussie.

2. Maatschappelijk weerstand: een bepalende factor?

Uit de interviews blijkt dat terreinbeheerders niet denken dat maatschappelijke weerstand een belangrijke verklaring is voor het achterblijven van de houtoogst voor biomassadoeleinden. De geïnterviewden kennen wel voorbeelden van burgerprotest tegen houtoogst, maar dat protest hangt veel meer samen met grootschalige natuurontwikkelingsprojecten waarbij vele hectares bos verdwijnen. Bekendste voorbeeld op dit moment is het project Heiderijk in Groesbeek, waar in totaal 300 ha bos wordt gekapt om heide te realiseren. Andere voorbeelden uit het verleden zijn de kap van het Mastbos en Markizaat. In deze gebieden had houtkap niet ten doel om houtige biomassa te oogsten. Voorbeelden van dergelijke grootschalige houtkap voor biomassa productie zijn op dit moment niet in beeld en het ontbreken van burgerprotest is dan ook niet verwonderlijk. Toch denken de terreinbeheerders dat eventuele houtoogst met

biomassadoeleinden niet tot meer of minder maatschappelijke weerstand zal leiden dan bij houtoogst voor andere doeleinden. De maatschappelijke weerstand hangt veel meer samen met de grootschaligheid van de houtkap en met de zichtbaarheid ervan. Bij kleinschalige houtkap, bijvoorbeeld in het kader van landschapsonderhoud of herbebossing ten behoeve van bosverjonging, is er volgens de beheerders vrijwel geen sprake van weerstand. Een terreinbeheerder: *“In het bosbedrijf kom ik nauwelijks weerstand tegen...de mensen die regelmatig in het bos komen weten wat en waarom er wordt geoogst”*. Volgens Claessens (2004) maken mensen alleen bezwaar als wegen en paden door oogstwerkzaamheden slecht begaanbaar worden.

Opmerkelijk is dat terreinbeheerders de positieve kanten van houtoogst voor duurzame houtproductie of duurzame energie nauwelijks gebruiken in de communicatie naar burgers toe. Hierin wordt meestal de nadruk gelegd op positieve effecten van houtoogst op natuur en landschap. Dit is te verklaren doordat bosbeheer tegenwoordig vooral gericht is op het bewaren en ontwikkelen van landschap- en natuurwaarden (zie ook Kuiper & de Lint, 2008). Een ander argument, dat terreinbeheerders gebruiken bij houtkap, is ‘veiligheid’.

Over het algemeen vinden de terreinbeheerders de communicatie naar burgers bij houtkap erg belangrijk. In veel gevallen kan burgerprotest daarmee ook worden voorkomen. Zo geeft één van de beheerders aan: *“Op het moment dat ik grote dingen doe, ingrijpende maatregelen, dan communiceer ik dat. Dan hang ik plaketten op of plaats ik een stukje in de plaatselijke krant. Daar krijg ik zelden tot nooit commentaar op”*.

Beheerders communiceren dus niet met burgers over de gebruiksfuncties van het gekapte hout en de mogelijke positieve effecten op duurzaamheid van duurzame hout-en/of duurzame energieproductie. *“Dat interesseert de mensen niet”*, lijkt de gangbare opinie onder terreinbeheerders. Één beheerder geeft in de communicatie wel expliciet aan dat hout wat vrijkomt functioneel is. Daarnaast lijken, met name bij houtoogst voor energieproductie, beheerders zelf ook niet altijd overtuigd van de positieve duurzaamheidseffecten van energiewinning uit biomassa (zie paragraaf 3). Ook zijn beheerders soms terughoudend met het gebruiken van economische en financiële argumenten. Deze belangen spelen natuurlijk ook een rol bij natuur- en bosbeheer maar beheerders stellen dit liever niet aan de orde in de communicatie met burgers. Een beheerder zegt hierover: *“Geld is altijd heel sturend, maar in de communicatie is het ‘not done’”*. Tenslotte twifelen beheerders aan het nut van het gebruiken van duurzaamheidsargumenten in de communicatie naar burgers. De weerstand van burgers tegen houtkap hangt volgens hen vooral samen met grootschalige kapprojecten, waarbij het burgers niks uitmaakt wat er met het hout gedaan wordt.

Concluderend kunnen we stellen dat maatschappelijke weerstand voorlopig geen verklaring lijkt te bieden voor het achterblijven van houtoogst voor biomassadoeleinden. Weerstand tegen houtoogst lijkt vooral samen te hangen met de omvang en de zichtbaarheid van de kap. Het duurzaam gebruik, als bijdrage aan de CO₂ reductie om zo het klimaat te verbeteren, van het gekapte hout (voor bv biomassa) wordt door beheerders nauwelijks gebruikt in de communicatie naar burgers toe. Beheerders verwachten ook niet dat de weerstand tegen houtkap afneemt als burgers weten wat er met het gekapte hout daadwerkelijk gebeurt. In de volgende paragraaf gaan we in op argumenten die wel van invloed zijn op de keuze van beheerders om te oogsten.

3. Argumenten voor beheerders om beperkt hout voor biomassadoeleinden te oogsten

Terreinbeheerders geven meestal vijf argumenten om niet hout te oogsten voor biomassadoeleinden:

- Houtoogst is ondergeschikt aan de natuurdoelen
- Houtoogst voor biomassadoeleinden is niet rendabel
- Houtoogst voor biomassadoeleinden is niet duurzaam
- Houtige biomassa heeft een negatief imago
- Houtoogst voor biomassa is bewerkelijk

Houtoogst is ondergeschikt aan de natuurdoelen

Het Nederlandse bosbeheer is sterk gericht op behoud en herstel van natuur en landschapswaarden. Duurzaam of geïntegreerd bosbeheer zijn hierin centrale concepten. Hierbinnen is houtoogst ook een mogelijke doelstelling zonder een doel op zich te zijn. Een respondent zegt: *“Onze doelstelling is vrij breed, daarbij wordt niet een kerntaak als natuurbeheer, houtproductie of produceren van duurzame grondstoffen genoemd. Het gaat in feite om het totaalbeeld met de nadruk op duurzaamheid”*. Integratie van verschillende functies staat centraal in het beheer, waarbij natuur- en recreatiewaarden steeds meer de overhand hebben gekregen, zeker bij de terreinbeherende organisaties maar ook bij particuliere bouseigenaren. Ook zien we steeds vaker dat beheerders ongelijksoortig en ongelijkjarig gemengd bos aanleggen op terreinen, met als doel de beleving van het bos te verhogen. Van bosbeheer enkel gericht op de productie van hout voor verschillende toepassingen is in Nederland nauwelijks meer sprake. Ook vroeger waren er in Nederland landgoederen, stuifzanden en was het landschap belangrijker, maar productiebos kwam vaker voor dan nu het geval is. Houtoogst vindt nog wel plaats maar veelal als onderdeel van het natuurbeheer, dan wel als nevendoeel. Vooral de terreinbeherende natuurorganisaties leggen sterk de nadruk op houtoogst vanwege de beheerdoelen voor het gebied. In de praktijk zien we dat hout vrij komt bij zogenaamde dunningen, verjongingsvellingen, rooiprojecten, landschapsbeheer of in incidentele gevallen bij stormschade (zie ook Boosten et al, 2009). Ook komt er vaak veel hout vrij bij de omvorming van bijvoorbeeld bos naar heide of bij het in stand houden van een eikenhakhoutcultuur. Een respondent zegt hierover: *“Om oud productiebos om te vormen naar natuurlijk bos komt er wat hout vrij”*. Houtoogst kan ook samenhangen met de recreatiedoelen van beheerders doordat men bomen moet kappen vanwege de veiligheid voor de recreant. Een terreinbeheerder: *“Terreinen moeten toegankelijk zijn voor het publiek. Dat betekent dat je veiligheid kunt garanderen, door onderhoud te plegen aan bomen langs wegen en paden.*

Het argument dat houtoogst ondergeschikt is aan natuurdoelen geldt in principe voor houtoogst in het algemeen. Houtoogst ten behoeve van hout- en/of energieproductie staat bij de meeste natuurbeheerders dus niet centraal als belangrijkste doelstelling. Sommige beheerders twifelen ook aan het belang dat in de politiek en de maatschappij wordt gehecht aan houtige biomassa. Een beheerder zegt hierover: *“Wie wil het nou eigenlijk, zijn dat mensen in Den Haag?”*. Natuurbeheer en recreatie staan centraal in het bosbeheer. Deze doelen gaan op zich goed samen met een zekere houtoogst, maar voorkomen blijkbaar ook dat het halen van een zekere doelstelling qua houtoogst echt centraal staat bij de beheerders. Om de doelstellingen qua energiewinning uit biomassa te halen zouden natuurbeheerders meer gericht moeten zijn op het optimaliseren van houtoogst als belangrijk doel, dan momenteel het geval is.

Houtoogst voor biomassadoeleinden is niet rendabel

Een tweede argument voor het achterblijvende aanbod van biomassa voor energieproductie is de lage prijs (zie ook Borkent & van Duinhoven, 2004). Terreinbeheerders geven aan dat het in hun beleving niet rendabel is om hout te oogsten voor biomassadoeleinden. Volgens een beheerder is de prijs zo'n 15 tot 20 euro per m³ lager, dan het hout dat bestemd is voor niet biomassatoepassingen en daarmee niet lucratief. Een andere respondent zegt hierover: *"Als je het hout kan verkopen voor 30 – 40 euro per m³ of je moet het bijna voor niks naar de bio-centrale brengen, dan is de keuze snel gemaakt"*. Een lage opbrengst heeft tevens tot gevolg dat de kwaliteit van houtchips voor biomassa laag is. Andersom geldt ook dat wanneer de kwaliteit laag is de prijs ook laag blijft. Het is daarmee een vicieuze cirkel. Heterogene afmetingen en een te hoog vochtgehalte, waardoor de verbranding minder energie oplevert, zijn het gevolg. De geringe opbrengst van biomassa wordt grotendeels volgens de beheerders veroorzaakt door de hoge verwerkings-, oogst- en transportkosten. Met name transportkosten zijn volgens de beheerders een beperkende factor. Hout wordt meestal ter plaatse versnipperd tot houtchips. De dichtheid van houtchips is erg laag, waardoor vrachtwagens snel vol zitten terwijl ze qua gewicht meer zouden kunnen vervoeren. Een beheerder zegt hierover: *"in feite wordt er alleen lucht vervoerd, dat maakt het zo duur"*. Daarbij komt ook nog eens dat transportafstanden gigantisch zijn, doordat er maar enkele grote bio-centrales in Duitsland, België of Nederland (Cuijk) zijn. Ook is de logistieke logica soms ver te zoeken: *"De chips die vrijkwamen in het project Heidereik, bij Groesbeek, werden vervoerd naar een centrale in België, terwijl je daar vlakbij Cuijk zit"*. De verwerkings- en oogstkosten zijn eveneens hoog doordat we in Nederland vaak kleinschalige bossen kennen, waarbij de bezitstructuur van terreinen en percelen ook nog sterk versnipperd is, die mede vanwege het ontbreken van speciale oogst- en verwerkingsmachines lastig te ontsluiten zijn en dat maakt het kostbaar.

Sommige terreinbeheerders zoeken de oorzaken in de relatief lage prijs voor energie in Nederland. In vergelijking met andere landen (bijvoorbeeld Denemarken) zou de energie in Nederland volgens hen erg goedkoop zijn. In andere landen zouden natuurbeheerders hierdoor een hogere prijs voor energiehout krijgen. Deze claims hebben wij verder niet onderzocht.

Conclusie is dat de prijs voor houtige biomassa voor energieproductie in de beleving van de terreinbeheerders te laag is in vergelijking tot de kosten en daardoor veelal onrendabel. Dit lijkt een belangrijke verklaring voor het achterblijvende aanbod vanuit terreinbeheerders.

Houtoogst voor biomassadoeleinden is niet duurzaam

Opvallende constatering is dat terreinbeheerders houtoogst voor biomassa doeleinden niet duurzaam vinden, terwijl biomassa juist bij zou moeten dragen aan duurzaamheid. De geïnterviewde beheerders hechten weinig waarde aan de duurzaamheidsclaims van energiewinning uit biomassa. Ze wijzen vooral op de grote transportafstanden en menen dat de beoogde duurzaamheidswinst snel verloren gaat doordat vrachtwagens of schepen veel brandstof verbruiken. Een respondent: *"Er komen op dit moment tanken vol chips vanuit Canada om te worden verbrand in de centrale in Duitsland, waar ben je dan mee bezig?"* Eén beheerder gaat nog een stap verder en beargumenteert dat de snipperaar en de motorzaag waarmee de bomen of takken worden omgezaagd ook brandstof verbruiken. Een aantal beheerders ziet andere toepassingen waarmee een bijdrage kan worden verleend aan de klimaatdoelstellingen. Een respondent: *"Verhogen van het gebruik van biomassa gaat in feite om het klimaatprobleem, daarvoor kunnen ook*

andere maatregelen gebruikt worden...door veel aandacht te geven aan het product hout dat in Nederland geproduceerd wordt kun je een kast maken of een huis bouwen, waardoor koolstof voorlopig niet vrijkomt...hoe meer je dat doet hoe minder je afhankelijk bent van buitenlands hout en dat bespaart ook weer transportkosten". Daarnaast bieden meer lokale biomassacentrales in de ogen van de beheerders meer perspectief qua duurzame toepassing van biomassa dan de huidige praktijk.

Houtige biomassa heeft een negatief imago

Enkele terreinbeheerders geven aan niet graag hout te oogsten voor biomassadoeleinden omdat ze dit associëren met houtchips en afvalproducten. Daar willen terreinbeheerders niet mee bezig zijn. Veel beheerders hebben meer affiniteit met het produceren en verkopen van een 'mooi product als hout' dan met een 'afvalproduct als houtchips'. Een beheerder zegt hierover: *"Wij verkopen hout, geen afval!"*. Terreinbeheerders zien over het algemeen alle houttypen (stam, tak en tophout) als een duurzame grondstof. Het beeld van afvalproduct wordt nog versterkt door de lage prijs en hoge kosten van houtchips. De associatie met houtige biomassa als afvalproduct wordt, volgens sommigen, nog versterkt doordat een afvalverwerker een groot gedeelte van de houtchipsmarkt in bezit heeft: *"Het spul dat naar energiecentrales gaat wordt verkocht aan vuilverwerkers, het feit dat Van Ganzenwinkel het grootste gedeelte van de chipsmarkt in handen heeft zegt genoeg, die werken met afval!"*.

We concluderen dat beheerders houtoogst voor biomassa nu negatief associëren met een afvalproduct. Om de houtoogst voor biomassa te verhogen zal het imago van dit product onder terreinbeheerders moeten verbeteren.

Houtoogst voor biomassa is te bewerkelijk

Terreinbeheerders geven tenslotte als argument dat houtoogst voor biomassa nog teveel, vaak lastig werk met zich meebrengt. Het oogsten van tak- en tophout in Nederland is problematisch door de kleinschaligheid van de terreinen. Naast de eerder genoemde financiële argumenten vinden bezoekers het niet prettig dat er machines op de terreinen staan die vaak de paden blokkeren. Terreinbeheerders willen toegankelijkheid van het bos voor hun bezoeker waarborgen. Het past vaak ook niet in de eerder genoemde beheerdoelstellingen.

4. Maatregelen om houtoogst voor biomassa te verhogen

We hebben geconstateerd dat de terreinbeheerders vrij sceptisch staan tegen over het verhogen van de houtoogst voor biomassa onder de huidige omstandigheden. Het huidige beheer waarin natuur en recreatie centraal staan, de lage opbrengsten, de twijfels over de duurzaamheidsvoordelen, het negatieve imago als afvalproduct en de bewerkelijkheid, zijn hiervoor belangrijke argumenten. De terreinbeheerders hebben wel andere, meer fundamentele innovaties aangedragen die mogelijk tegemoetkomen aan alle of meerdere van de genoemde bezwaren. Dit zijn: (1) kleinere lokale energiecentrales en (2) nieuwe en hoogwaardiger biomassaproducten.

Kleinere lokale centrales

Vrijwel alle geïnterviewden zien kansen in het opzetten van lokale energiecentrales om biomassa te kunnen verbranden. Belangrijkste winst is dat hierdoor de factor transport wordt uitgeschakeld, waardoor kosten kunnen worden gespaard. Enkele beheerders zijn daar op eigen initiatief al mee bezig: *"We zijn nu een berekening aan het maken in hoeverre we een kleine energiecentrale op het landgoed kunnen zetten"*. Lokale energiecentrales hebben als bijkomend voordeel dat ze flexibeler gebruikt kunnen worden

en niet afhankelijk zijn van voortdurende toelevering van biomassa. Of dit uiteindelijk rendabeler is weten beheerders niet, maar in ieder geval helpt dat wel bij te dragen aan het oplossen van het klimaatprobleem dat samenhangt met grootschalige verwerking. Een beheerder beargumenteert ook nog dat het kansrijk is om als beheerder de onderhoud van bijvoorbeeld landschapselementen, waarbij biomassa vrijkomt, uit te besteden aan de eigenaar (bijvoorbeeld een agrariër) van een lokale energiecentrale waardoor de toelevering gegarandeerd wordt. Overigens lijkt dit tegengesteld aan de ontwikkelingen bij een grote terreinbeheerder als Staatsbosbeheer die sterk de neiging heeft om de houtverwerking in de eigen organisatie te centraliseren en contracten af te sluiten met grote energieproducenten als Essent. Naast lokale centrales zien overigens enkele beheerders ook kansen in het lokaal bundelen van biomassa, in combinatie met 'houtafval' van gemeenten en hoveniers. Efficiëntievoordelen zijn dan te halen. Wellicht dat dergelijke lokale energieproductie ook betere mogelijkheden biedt om de voordelen van houtproductie te communiceren naar burgers. De duurzaamheidsvoordelen zijn hierdoor veel beter zichtbaar te maken dan bij verwerking in grote, landelijke centrales.

Hoogwaardiger biomassaproducten

Sommige beheerders zien mogelijkheden in alternatieve verwerking van biomassa in duurzame producten voor de consument. Een concreet voorbeeld daarvan is het heidebriket dat is ontwikkeld door het Geldersch Landschap. Een heidebriket is gemaakt van geperst heide en heeft de vorm van een baksteen. Volgens het Geldersch Landschap is er veel belangstelling voor en is het financieel aantrekkelijk, waardoor beheerders eerder bereid zullen zijn om daarin te investeren. *"We merken dat er heel erg veel belangstelling voor is en dat het een product is dat men heel graag ziet. Daarnaast heeft het een emotionele waarde, want als je dit naar de centrale brengt krijg je er misschien 50 a 60 euro per ton voor. Maar als je dit als product leuk verpakt en verkoopt kun je er veel meer voor krijgen. Dat geeft dus aan dat de burger wel degelijk die waarde kan herkennen"*. Andere beheerders zien ook wel mogelijkheden in dergelijke producten. Deze producten zouden niet alleen tot een hogere opbrengst kunnen leiden dan door grootschalige energieproductie, maar ook het duurzaamheidsverhaal richting burgers meer tastbaar maken. Op deze manier kan ook beter inzichtelijk worden gemaakt hoe hout kan dienen als biomassa. Daar lijkt wel belangstelling voor. Zo heeft Omroep Brabant samen met het Brabantse Landschap inmiddels een aantal items opgenomen om de mensen uit te leggen wat er met hout gedaan kan worden. Hout bestemd voor hoogwaardiger (en tastbare) biomassaproducten zou daar prima in passen.

Nogmaals moeten we hierbij aantekenen dat we beide oplossingsrichtingen verder niet hebben onderzocht op haalbaarheid of betaalbaarheid. De opties komen alleen voort uit de interviews met de terreinbeheerders.

5. Conclusie

De maatschappelijke weerstand tegen houtoogst voor biomassa is momenteel geen belangrijke verklaring voor het achterblijven bij de doelstellingen voor duurzame energie uit biomassa. Beheerders geven aan dat er alleen sprake is van burgerprotest bij grootschalige kap en lijkt het niet uit te maken voor welke doeleinden (houtoogst, natuur, energie) gekapt wordt. Van grootschalige kap voor energieproductie is ook nog geen sprake. Het grootste probleem is dat natuurbeheerders momenteel nog (te) weinig voordelen zien bij het aanleveren van biomassa voor energieproductie. Houtoogst en ook biomassa-oogst staan voor veel geïnterviewde beheerders als doelstelling niet echt centraal. Natuurbeheer en recreatie zijn vaak belangrijker. Daarnaast zijn de opbrengsten van biomassa volgens hen op dit moment nog onvoldoende om de kosten van oogst,

bewerking en transport goed te maken. Ook heeft biomassa bij de geïnterviewden een negatief imago als afvalproduct en niet als een hoogwaardig en duurzaam product. Terreinbeheerders zetten ook grote vraagtekens bij de duurzaamheidswinst vanwege de hoge transportkosten en bijbehorende milieuvervuiling. Tenslotte gaat de oogst van biomassa vooral gepaard met veel lastig werk. Mede hierdoor wordt er onvoldoende biomassa aangeboden om aan de doelstellingen voor duurzame energieproductie uit biomassa te voldoen.

De terreinbeheerders zien wel mogelijkheden om het oogsten van hout voor biomassadoeleinden verhogen. Twee innovatieve voorbeelden zijn het stimuleren van lokale kleine energiecentrales en het ontwikkelen van hoogwaardiger biomassaproducten. Beheerders denken dat via deze weg veel van de huidige bezwaren tegen biomassaproductie uit bossen zijn weg te nemen.

6. Reflectie & Discussie

In deze notitie hebben we uitsluitend de opvattingen van terreinbeheerders omtrent het oogsten van houtige biomassa weergegeven. In deze paragraaf reflecteren we op enkele belangrijke opvattingen.

Het onderzoek heeft aangetoond dat maatschappelijke weerstand beperkt van invloed is op de keuze van de terreinbeheerder om houtige biomassa te oogsten. Belangrijker is dat de terreinbeheerder zelf de nut en noodzaak niet ziet om houtige biomassa te oogsten. Daarmee heeft houtige biomassa een 'imago' probleem. Wil men de oogst van houtige biomassa verhogen, dan moet daaraan iets gedaan worden. Goede communicatie is daarin van wezenlijk belang.

Een onderdeel van de communicatie is een duidelijke onderbouwing van kansen van houtige biomassa. We hebben in deze studie niet onderzocht of de argumenten van terreinbeheerders feitelijk juist/onjuist zijn, maar op basis van een aanvullend gesprek met de heer K. Boon, voorzitter van Algemene Vereniging Inlands Hout (AVIH), mag aangenomen worden dat een deel van die argumenten berusten op vooroordelen en misverstanden. Het betreft voornamelijk logistieke (zie figuur 1) en duurzaamheidsargumenten.

Figuur 1: Aandeel vaste brandstof (bron: Sigurd Falk in: Aptering och Virkeskännedom, Mikael Andersson, Sveriges lantbruksuniversitet SLU Info/Skog, Garpenberg.

Ook aan de gewenste maatregelen om houtoogst voor biomassa te verhogen zitten volgens de voorzitter haken en ogen. Duidelijkheid en feitelijke onderbouwing van argumenten voor het oogsten van houtige biomassa, evenals het weerleggen van tegenargumenten met feiten zullen de beheerder eerder doen overhalen om houtige biomassa te oogsten. Een manier om dit te doen is bijvoorbeeld naar (buitenlandse) succesvoorbeelden te kijken.

Een ander punt van aandacht is dat terreinbeheerders (en vaak ook beleidsmakers) er vanuit gaan dat beleid voor altijd vast staat. Zo is het Nederlandse bosbeheer en beleid op dit moment sterk gericht op behoud en herstel van natuur- en landschapswaarden. Goed is om te beseffen dat het heel goed mogelijk is dat in de toekomst beleid weer zal veranderen. Het nieuwe regeerakkoord van het kabinet Rutte-Verhagen laat zien dat de bakens van het natuurbeleid snel verzet kunnen worden.

Een andere belangrijke factor is de prijs van houtchips. Deze prijzen zijn in de loop van 2010 flink gestegen, maar bewegen zich nog steeds onder het niveau van de kostprijs om in de Nederlandse situatie tak- en top hout uit bossen te verzamelen, te verchippen en aan de weg aan te leveren. Het is waarschijnlijk dat de afwachtende houding van een deel van de bouseigenaren verandert als de prijzen van de houtchips zich gaan bewegen tot boven het niveau van de kostprijs.

De werkgroep biomassa uit bos, natuur en landschap lijkt in onze ogen het meest geschikt om een communicatieplan te maken gericht op terreinbeheerders. Alle organisaties die een rol spelen om de oogst van houtige biomassa te verhogen zijn in de werkgroep vertegenwoordigd.

Ten slotte eindigen we met enkele discussiepunten en -vragen:

1. In hoeverre zijn de beelden van natuurbeheerders rond de financiële opbrengsten en kosten en de beperkte duurzaamheidswinst reëel of zijn deze gebaseerd op (hardnekkige) misverstanden?
2. Hoe groot is het imagoprobleem van biomassa bij beheerders nu eigenlijk? Hoe is dit probleem op te lossen via bijvoorbeeld actieve voorlichting richting beheerders?
3. Is het voor het halen van de biomassadoelen noodzakelijk dat houtoogst weer prominenter als doelstelling op de agenda van natuurbeheerders komt te staan?
4. Op welke manier(en) zouden de voordelen van houtoogst (voor duurzame hout- en energieproductie effectiever onder de aandacht van burgers gebracht kunnen worden? En: hoe kunnen beheerders dit doen?
5. Bieden de innovaties rond lokale energiecentrales en hoogwaardige biomassaproducten echt mogelijkheden om de huidige knelpunten met biomassaproductie op te lossen?

Literatuur

Boosten M., J.Oldenburger, J.Oorschot, M.Broertjes, J. van den Briel (2009) *De logistieke keten van houtige biomassa uit bos, natuur en landschap in Nederland: stand van zaken, knelpunten en kansen*, Probos, Wageningen

Borkent I., G. van Duinhoven (2004) *Nederlands hout doet mee: wat heeft het opgeleverd?* In vakblad natuur, bos en landschap 2004

Claessens B. (2004) *Publiek is geen probleem, de prijs van het hout wel, tussenstand Nederlands hout doet mee*, uit: Vakblad Natuur, Bos en Landschap, 2004

Kuiper L. & S. de Lint (2008) *Binnenlands Biomassapotentieel, biomassa uit natuur, bos, landschap, stedelijk groen en houtketen*, Ecofys, Utrecht

Spijker, J.H. , H.W Elbersen, J.J. de Jong, C.A. van den Berg, C.M. Niemeijer (2007) *Biomassa voor energie uit de Nederlandse natuur*, Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1616, 61 blz

Bijlage 1 Respondenten

Ton Roozen	Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen, adjunct directeur
Leon Hahn	Staatsbosbeheer, districtshoofd Achterhoek-Liemers
Wim de Jong	Brabants Landschap, beheerder regio Midden-Zuid
Ernst- Jan van Haften	Brabants Landschap, beleidsmedewerker
Gerard Koopmans	Unie van Bosgroepen, projectleider bosgroep Midden-Nederland & beheerder landgoed Prattenburg
Michael van Roosmalen	Limburgs Landschap, districtbeheerder regio Noord
Kees Boon	Voorzitter Algemene Vereniging Inlands Hout

Werkgroep 'biomassa uit natuur, bos, landschap en de houtketen'.